

Het menu van de Kerkuil

Andries Berghuis

Prooidierkeuze van de Kerkuil *Tyto alba* in Noordwest-Groningen

Samenvatting

De prooidierkeuze van de Kerkuil is bepaald aan de hand van braakballenonderzoek. Hiertoe werden braakballen afkomstig van 6 verschillende locaties in Noordwest-Groningen verzameld en onderzocht op aanwezige prooidiersoorten. Het menu van de kerkuil blijkt voor het merendeel uit kleine zoogdieren te bestaan. Diverse berekeningen laten zien dat de Veldmuis verreweg het belangrijkste voedsel is voor de Kerkuil.

De braakballen van de Kerkuil

Door zijn gevarieerde voedselkeuze is de Kerkuil een interessante uilensoort om aanvullende gegevens te verstrekken over zijn dieet.

Aan de hand van een braakballenonderzoek zijn gedeelten van vijf in Noordwest-Groningen gelegen atlasblokken geïnventariseerd op muizen. De betreffende atlasblokken liggen in het Middag-Humsterland en de Marne. Een kleine omschrijving van de gebieden plus de locaties is hieronder weergegeven. De braakballen zijn afkomstig van zes verschillende locaties. Op alle raaplocaties waren op het moment van rapen Kerkuilen aanwezig, hierdoor zijn de braakballen redelijk vers tot zeer vers te noemen. De braakballen zijn geraapt in de periode van augustus 1999 tot en met begin januari 2001. De braakballen zijn hoofdzakelijk geplozen door de heer G. Snaak, coördinator Kerkuilwerkgroep West-Overijssel / Noordoostpolder. Daarnaast zijn enkele partijen door de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming onderzocht.

Het gebied, de locaties en de raapdata

De atlasblokken waarin de braakballen zijn geraapt liggen in het Middag-Humsterland en de Marne.

De grondsoort plus gebruik is enerzijds klei-

weidegebied en anderzijds akkers op lichte klei. Het zijn open gebieden met hier en daar een boerderij en soms wel, soms niet met opgaande begroeiing. Een beschrijving van de betreffende atlasblokken vindt u in tabel 1. Figuur 1 geeft een overzichtskaartje.

De braakballen zijn op de volgende data verzameld: bij Kloosterburen op 6 augustus 1999 en 5 januari 2001, bij Ulrum op 28 november 1999, bij Kommerzijl op 12 augustus 1999, bij Oldehove op 23 september 1999, bij Ezinge op 28 november 1999, 20 juni 2000 en 5 januari 2001 en bij Feerwerd op 28 december 2000.

Resultaten

Er zijn 995 prooidieren gedetermineerd afkomstig uit braakballen van de Kerkuil; vijftien hiervan zijn vogels de rest zijn kleine zoogdieren. Bij dit onderzoek zijn twaalf soorten spits-, woel- en echte muizen gevonden (zie tabel 2.).

Getalsmatig lijken Veldmuis en Huisspitsmuis als stapelvoedsel op te treden. Andere soorten worden minder als prooi gebruikt door de Kerkuil. Ruim 56% van de prooidieren zijn Veldmuizen. Op een goede tweede plaats volgt de Huisspitsmuis met ruim 26 %. De overige soorten scoren allemaal onder de 7%.

De biomassa

Tevens is gekeken naar de hoeveelheid bio-

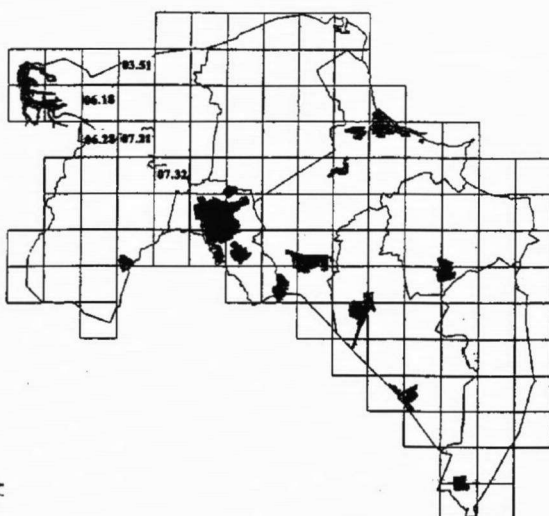

Atlasblok	Locatie	Omschrijving
03-51	Kloosterburen	Deze locatie is gelegen in akkers op lichte klei. Rondom en nabij de boerderij is hier en daar opgaande begroeiing. Een halve kilometer ten noorden van deze raaplocatie ligt de oude Waddenzeedijk.
06-18	Ulrum	Ook deze lokatie is gelegen in akkers op lichte klei. Rondom en nabij de boerderij is meer opgaande begroeiing dan bij Kloosterburen. Tevens is bij de boerderij een grasveld van ongeveer een hectare groot die muisvriendelijk wordt beheerd.
06-28	Kommerzijl	Deze locatie is tevens gelegen in akkers op lichte klei. Rondom en nabij de boerderij is hier en daar opgaande begroeiing.
07-21	Oldehove	Deze locatie ligt op de grens van het kleiweidegebied en het gebied van akkers op lichte klei. Rondom en nabij de boerderij is hier en daar opgaande begroeiing, waarin nagenoeg ieder jaar een Ransuil broedt.
07-32	Ezinge	Deze locatie is gelegen in het kleiweidegebied, dat tevens een zeer open gebied kenmerkt. Rondom de boerderij staat nauwelijks tot geen opgaande begroeiing.
07-32	Feerwerd	Deze locatie is tevens gelegen in het kleiweidegebied dus ook een zeer open gebied. Rondom de boerderij staat nauwelijks tot geen opgaande begroeiing.

Tabel 1: Locatieomschrijving

Tekening: Wouter Peters.

Figuur 1:

Overzichtskaartje onderzochte atlasblokken

	03.51 Kloosterburen	06.18 Ulrum	06.28 Kommerzijl	07.21 Oldehove	07.32 Ezinge Feerwerd	Alle locaties samen
Gewone Bosspitsmuis	23 (8,52)	11 (15,49)	1 (4,55)	8 (8,08)	24 (4,51)	67 (6,73)
Dwergspitsmuis		1 (1,41)				1 (0,10)
Waterspitsmuis					1 (0,19)	1 (0,10)
Huisspitsmuis	100 (37,04)	16 (22,54)	1 (4,55)	3 (3,03)	145 (27,20)	265 (26,63)
woelmuis spec		6 (8,45)		3 (3,03)		9 (0,90)
Woelrat	1 (0,37)			1 (1,01)		2 (0,20)
Veldmuis	110 (40,74)	29 (40,85)	19 (86,36)	76 (76,77)	329 (61,73)	563 (56,58)
Aardmuis		6 (8,45)		1 (1,01)		7 (0,70)
Dwergmuis	4 (1,48)			1 (1,01)	2 (0,38)	7 (0,70)
Bosmuis	18 (6,67)	2 (2,82)		2 (2,02)	5 (0,94)	27 (2,71)
Bruine Rat	5 (1,85)			1 (1,01)	13 (2,44)	19 (1,91)
Huismuis	8 (2,96)		1 (4,55)	3 (3,03)		12 (1,21)
vogels	1 (0,37)				14 (2,63)	15 (1,51)
Totaal	270 (100)	71 (100)	22 (100)	99 (100)	533 (100)	995 (100)

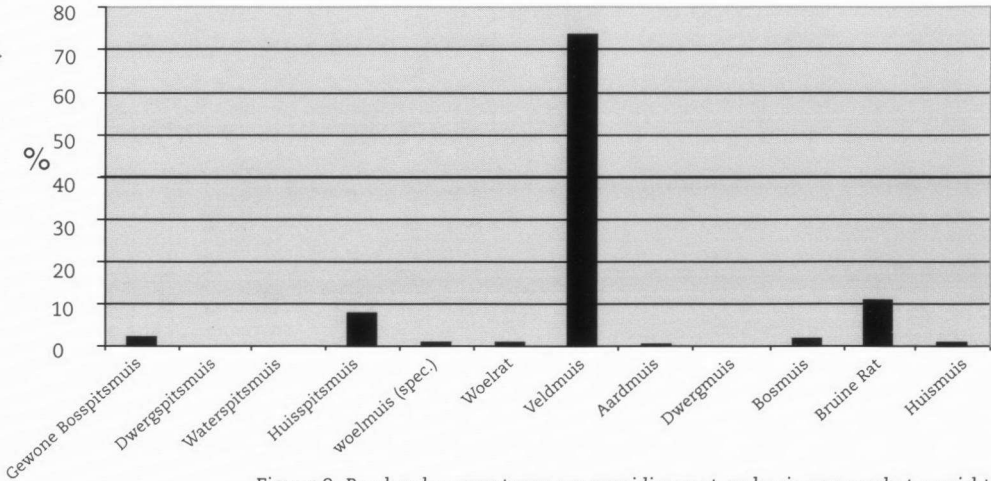
Tabel 2: Aantallen (percentages) prooidieren per locatie uitgesplitst naar soort

massa. Dit betekent dat gekeken is naar het gewicht van de dieren die de Kerkuilen binnen krijgen. Gezien de aantallen in tabel 1 lijkt het erop dat het twee soorten prooidieren (Veldmuis en Huisspitsmuis) zijn die de belangrijkste bijdrage leveren aan het voedsel van de Kerkuil.

Zo weegt een Bosspitsmuis ± 11 gram en een Huisspitsmuis ± 10 gram. Veldmuizen en Aardmuizen daarentegen wegen maar liefst respectievelijk zo'n 45 en 35 gram. Een Woelrat

weegt ongeveer 140 gram en een jonge Bruine Rat kan 200 gram wegen.

De grafiek van het percentage biomassa laat zien dat de Veldmuis met 73,61% de belangrijkste voedselbron voor de Kerkuil is (zie figuur 2). In veel gevallen vormen Veldmuizen het stapelvoedsel en zijn dus de sleutel tot het voortplantingssucces van de Kerkuilen.

Figuur 2: Berekende percentages per prooidiersoort op basis van geschat gewicht.

Conclusies

Het verzamelde materiaal is is niet omvangrijk genoeg om tot onderbouwde conclusies te kunnen komen. Daarvoor is zowel het aantal locaties als het aantal onderzochte braakballen te klein. Daarom wordt hier volstaan met het vermelden van enkele dingen die in het oog sprongen en mogelijk aanknopingspunten voor nader onderzoek geven.

Op alle onderzochte locaties vormen Veldmuizen het stapelvoedsel en dus waarschijnlijk de sleutel tot het voortplantingssucces van de Kerkuilen. Daarnaast lijkt ook de Huisspitsmuis wel degelijk van belang voor de uilen. Drie prooidiersoorten komen overal voor, namelijk de Gewone Bosspitsmuis, de Huisspitsmuis en de Veldmuis. Daarnaast lijkt het er niet echt op dat er specifiek een bepaalde prooidiersoort in een bepaald landschapstype voorkomt. Wel moet vastgesteld worden dat er meer Veldmuizen zijn verschalkt in het kleiweidegebied dan in de akkers op lichte klei.

Opvallend is ook de hoge soortenrijkdom aan prooidieren in het grensgebied bij Oldehove tussen kleiweide en akkers op lichte klei, namelijk tien soorten. De overige locaties scoren lager (acht soorten of minder).

Ook opvallend is de vondst van zes Aardmuizen bij Ulrum. Dit is hoog in vergelijking tot de overige locaties: elders slechts één namelijk in Oldehove.

Geraadpleegde literatuur

- De Kerkuil in 2000, nieuwsbrief Kerkuilwerkgroep West-Overijssel/Noordoostpolder, jaargang 14
- Kleine zoogdieren en prooikeuze van Kerkuilen *Tyto alba* in Westerwolde, Leon Luijten, november 1994

Foto: André Eijkenaar

